

بازاری در فهرست یونسکو

بازار کلاهدوزان تبریز، جزئی از بازار بزرگ این شهر است؛ بازاری تاریخی که همچنان موقعیت خود را در دل این شهر حفظ کرده است.

بازار تبریز مهم‌ترین و بزرگ‌ترین بازار سرپوشیده قدیمی در ایران و جهان به شمار می‌رود. این بازار مساحتی حدود یک کیلومتر مربع دارد. بازار تبریز در مرداد ماه سال ۱۳۸۹ خورشیدی در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده است. مدیر این مجموعه جهانی، دکتر حسین اسمعیلی سنگری است. پیش‌تر به دلیل قرار گرفتن شهر تبریز بر سر چهارراه جاده ابریشم و گذر روزانه هزاران کاروان از کشورهای مختلف آسیایی، آفریقایی و اروپایی از آن، این شهر و بازار آن از رونق بسیار خوبی برخوردار بوده است. این بازار حدود سه سده پیش و پس از وقوع زمین‌لرزه تاریخی تبریز در سال ۱۱۹۳ قمری توسط نجفقلی خان دنبلی، حاکم وقت تبریز بازسازی شده است. بازار تبریز در سال ۱۳۵۴ خورشیدی در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است. تاریخ بنای این مجموعه مشخص نیست ولی بسیاری از جهانگردانی که از سده چهارم هجری تا دوره قاجاریان از این بازار بازدید کرده‌اند، درباره آن اطلاعاتی ارائه داده‌اند.

بسیاری از گردشگران و جهانگردان نظیر ابن بطوطه، مارکوپولو، جاکسن، اولیای چلبی، یاقوت حموی، گاسپار دروویل، الکسیس سوکتیکف، ژان شاردن، اوژن فلاندن، جان کارت‌رایت، جملی کاردی، کلاویخو، رابرت گرنت واتسن، حمدالله مستوفی، مقدسی و... از رونق و شکوه بازار تبریز تمجید کرده‌اند. این بازار با داشتن حدود ۵ هزار و ۵۰۰ باب حجره، مغازه و فروشگاه، ۴۰ گونه شغل، ۳۵ باب سرا، ۲۵ باب تیمچه، ۳۰ باب مسجد، ۲۰ باب رسته و راسته‌ی بازار، ۱۱ باب دالان، ۵ باب حمام و ۱۲ باب مدرسه، به‌عنوان اصلی‌ترین مرکز داد و ستد مردم تبریز و ایران شناخته می‌شود. این مجموعه با نام مجموعه بازار تبریز در تاریخ ۲۵ شهریور ۱۳۵۴ با شماره ثبت ۱۰۹۷ به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است. بیشتر تیمچه‌ها و سراهای بازار دارای سه طبقه است که طبقه زیرین مخصوص انبار کالا، طبقه دوم تجارتخانه و محل کار و طبقه سوم برای استراحت و آسایش طراحی شده است. راسته‌های اصلی توسط راسته‌های فرعی به هم متصل شده‌اند و در فضاها بین آن‌ها تیمچه‌ها و سراها بنا شده است. تقاطع راسته‌ها در سه‌راهی‌ها و چهارراهی‌ها را طاق‌های آجری گنبدی پوشانده است که بزرگ‌ترین گنبد بازار، گنبد تیمچه امیر و زیباترین نوع معماری آن تیمچه مظفریه است. راسته بازارها و بازارهای بزرگ تبریز به معابر عمومی مسقفی گفته می‌شود که فاقد در ورودی هستند و به عنوان معابر اصلی بازار عمل می‌کنند.

مهم‌ترین راسته‌های بازار تبریز عبارتند از راسته بازار جدید، راسته بازار قدیم، بازار کفاشان، بازار صفی، بازار جمعه مسجد، قیزبستی بازار و بورکچی بازار (کلاهدوزان)، بازار صادقیه، بازار یمنی دوز، سراجان، پنبه‌چی بازار، بازار ابوالحسن، شیشه‌گرخانه، پشت بازار امیر (بازار بیگلربیگی)، بازار دله‌زن بزرگ و کوچک (دل‌ل‌زن)، بازار دوه‌چی، بازار رنگی خیابان و بازار کره‌نی‌خانا. بعضی بازارها که هم تیمچه محسوب می‌شوند هم بازار، در و دروازه داشته و نام بازار دارند. مثل قندفروش بازار، عباچی بازار، شاهزاده (شازدا) بازار، توتونچی‌لر و...

در بازار تبریز ۱۲ باب مدرسه علوم دینی و اسلامی چون مدرسه طالیه، صادقیه، جعفریه، اکبریه، حاج صفرعلی و... وجود دارد و حدود ۳۰ باب مسجد تاریخی که با گنبد‌های ضربی، مقرنس و ستون‌های سنگی مزین شده‌اند که می‌توان از مسجد جامع (جمعه مسجد)، مسجد حجت الاسلام، مسجد خاله‌اوغلی، مسجد دینوری، مسجد مفیدآقا، مسجد قیزللی (میرزا یوسف آقا)، مسجد مقبره، مسجد مجتهد، مسجد هفتادستون، مسجد آیت‌الله شهیدی، مسجد مولانا، مسجد دباغ خانه، مسجد حاج صفرعلی، مسجد بادکوبه‌ای، مسجد اشراقی، مسجد صادقیه و... نام برد.

بازار کلاهدوزان، جزئی از بازار بزرگ تبریز است

کلاه‌های لبه‌دار و شاپو که در گذشته نه چندان دور مورد استفاده قشر وسیعی از آقایان بوده، امروزه در شهرهای کوچک و روستاها کمابیش بر سر آقایان مسن دیده می‌شود.

این نوع کلاه از دیرباز مورد توجه بوده و دامنه جنس و کیفیت بسیار متنوعی دارد. در مجموعه آقا مهدی، نمونه‌ای با بیش از ۱۵۰ سال قدمت وجود داشت که در روزگاران دور در شرکتی در آلمان، برای شهروندی تبریزی دوخته شده و نام ایشان در لبه کلاه حک شده بود. کلاهی که سال‌هاست صاحب اصلی‌اش را از دست داده؛ اما همچون یادآوری از دیروز، دست به دست شده تا به خانواده کلاه‌های منحصر به فرد این حجره کوچک؛ اما بسیار غنی بپیوندد. همچنین یک طیف کم‌تعداد از کلاه‌هایی که در فرهنگ‌های مختلف از سوی خانم‌ها عموماً برای همراهی با لباس محلی مورد استفاده هستند، در میان این مجموعه خودنمایی می‌کند.

آقا مهدی اما فقط مشتریانی از تبریز و شهرهای مجاور ندارد. مشتریان او در کشورهای مختلف زندگی می‌کنند و کلاه‌های دست‌دوز او را برای مناسبت‌های مختلف در آلمان، فرانسه، عمان، ترکیه، آذربایجان و... بر سر می‌گذارند. کلاه‌های رسمی، کلاه‌های مخصوص مراسم‌های ملی و محلی، کلاه‌های رقص‌های بومی محلی و کلاه‌های روز، یادآور اتحاد در پوشش در روزگاری نه چندان دور است که امروز فقط رنگ و بویی ملایم از آن را در جامعه می‌بینیم.

با این وجود بازار کلاه و کلاه‌دوزی و کلاه‌فروشی، بسیار گرم است و هنوز این پوشیدنی کهنسال، محبوب مردمان است. از قدیمی‌ترهایی که با این پوشش زیسته‌اند تا جوان‌ترهایی که زیبایی آن را برای همراهی در پوشش خود برگزیده‌اند، سر و کارشان به این حجره می‌افتد تا برای قیابیشان، کلاهی بیایند درخور و متناسب.

عصرگاه خنک و آرام بازار تاریخی تبریز است و حجره‌ها یکی یکی در حال آب و جاروی آخر وقت هستند. کرکره‌ها پایین می‌آید. عطر غذای محبوب و معروف چلوکبابی حاج علی در ابتدای راسته کلاهدوزان، دیگر در هوای غروب گم شده است.

رستوران حاج علی تبریز یکی از قدیمی‌ترین و بهترین رستوران‌های تبریز به شمار می‌رود و قدمت آن به ۱۰۰ سال می‌رسد. کلاه‌ها، دسته دسته به داخل حجره برده می‌شوند و در کنار هم می‌نشینند تا فردایی که صبحدم بازار تبریز، روزگار این یادگار تاریخ را به برکت آغاز کند.

**عصرگاه خنک و آرام
بازار تاریخی تبریز
است و حجره‌ها یکی
یکی در حال آب و
جاروی آخر وقت
هستند. کرکره‌ها
پایین می‌آید. عطر
غذای محبوب و
معروف چلوکبابی حاج
علی در ابتدای راسته
کلاهدوزان، دیگر در
هوای غروب گم شده
است**